

A MAI CĂZUT O „STEA” DE PÂNGĂRAȚI

Luni 21 august 2007, a plecat dintre noi pentru totdeauna, după o lungă și grea suferință, profesorul universitar Ion Băra.

Prin dispariția profesorului Băra pierd un prieten și colaborator apropiat, un om cu care am împărțit de-a lungul vieții și bune și rele, de care am rămas legat prin începuturile noastre în ale cercetării la una din frumoasele „nebune” instituții – Stațiunea de cercetări biologice, geografice și geologice „Stejarul” din Pângărați. Primul contact cu viitorul profesor universitar s-a produs acum mai bine de 40 de ani, când eram student în anul IV la Facultatea de biologie a universității ieșene, iar dl Băra era tânăr preparator la disciplina Biologie generală și căuta să ne introducă în tainele evoluționismului. Mi-am dat seama încă de pe atunci că este un tip ambițios, inteligent, dornic de afirmare profesională. Avea deja alt discurs decât profesorul ce ne preda disciplina, alt mod de prezentare și interpretare a informațiilor științifice.

Între timp am terminat facultatea și am ocupat un post de biolog la Stațiunea de la Pângărați, centru de cercetare și practică pentru studenții Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Pentru că simțea că nu poate progresa profesional și că nu avea perspectivă pe postul pe care îl ocupa, s-a hotărât prin 1968 să plece de la universitate și să vină la Pângărați, consultându-mă dacă e bine ce face și dacă agreez să-mi devină coleg. Evident că am îmbrățișat ideea, l-am încurajat, mai cu seamă că simțeam nevoia unui colaborator, pentru a ne implica în probleme mai importante ale biologiei acelor vremuri decât ce făceam până atunci (fusese repusă în drepturi și la noi genetica, după Declarația din aprilie 1964, și mai toți tinerii biologi erau fascinați de acest domeniu). Câți ar fi avut puterea de a renunța la o catedră universitară în Iași pentru a se „exila” undeva departe de tumultul amfiteatrelor, într-un loc unde aparent nu se întâmpla nimic – la Pângărați. Ei bine, tânărul pe atunci, Ion Băra a făcut-o și nu cred că a regretat vreodată.

Venirea la Pângărați a domnului Băra a fost un moment aș spune providențial pentru evoluția noastră profesională. Nu aveam mentori pentru ceea ce ne propusesem să facem, de aceea am crescut împreună, am învățat unul de la altul, din literatura de profil, iar atunci când în rezolvarea unei probleme existau în țară specialiști pe care să-i consultăm, nu ezitam să-i abordăm direct. Formam un cuplu reductabil și invidiat de mulți, pus pe muncă și documentare științifică, lucram cu frenezie pe teren, în laborator și în birou până noaptea târziu, umblam prin toate bibliotecile importante din Iași și București pentru a culege informațiile științifice de care aveam nevoie, trimiteam scrisori la specialiștii din străinătate (în urma consultării buletinelor de informare „Biological Abstracts”, „Chemical Abstracts”, „Referativnyi zhurnal”) a căror lucrări ne interesau în speranța că vom primi extrase ale acestora, participam activ la tot felul de manifestări științifice organizate la Pângărați, Piatra Neamț, Bacău, Iași, București, scriam neîncetat și publicam lucrare după lucrare, ne dădeam cu părerea chiar și în probleme care uneori ne depășeau (așa-i când ești tânăr!), încercam să învățăm singuri (după manuale) limba engleză - pentru că devenise clar că majoritatea publicațiilor foloseau această limbă etc. Deși foarte tineri, ajunsesem un cuplu foarte cunoscut în lumea specialiștilor, iar unora dintre aceștia nu le era foarte clar dacă suntem două persoane sau una singură - cu numele de Băra Ghiorghiță. Ne completam perfect, el având mai multă intuiție și capacitate de sinteză, eu fiind mai analitic și mai riguros. Colegul și prietenul meu era deja înscris la doctorat (când a venit la Pângărați), la profesorul Nicolae Botnariuc de la Universitatea din București, iar subiectul tezei se referea la fenomenul apomixiei în lumea plantelor. Pentru că era dificil cu înscrierea la doctorat în acele

vremuri (eu reușind să mă înscriu la această formă de perfecționare în 1971), până la finalizarea tezei lui de doctorat am colaborat intens la rezolvarea unor aspecte abordate în această lucrare.

În perioada în care își pregătea doctoratul am făcut multe vizite la laboratorul profesorului Botnariuc, unde ne-am împrietenit pentru toată viața cu cel care avea să devină peste ani profesorul Claudiu Tudorancea, nu la noi în țară (de unde a emigrat în ani 1970, ci în Canada). Întâlnirile noastre erau pline de farmec. Pe lângă glumele pe care le făceam unul pe seama celuilalt și care nu mai conteneau, abordam subiecte dintre cele mai diverse ale biologiei, pe care le discutam cu posibilitățile și informațiile noastre de atunci. Iată cum zugrăvește profesorul Tudorancea aceste întâlniri, într-o scrisoare necrolog (sosită prea târziu pentru a fi citită la ceremonia de înhumare): „Multe au fost vizitele mele la fosta Stațiunea de cercetări din Pângărați, unde alături de Ionică Băra și de un alt remarcabil om de știință – Gogu Ghiorghită, astăzi rector al Universității din Bacău de care mă leagă o similară prietenie de o viață, luam în discuție, cu elanul vârstei noastre de atunci, teorii și concepte științifice, sau polemizam pe marginea unor lucrări sau cărți care reușeau să ne cadă în mână în acele vremuri când accesul la literatura științifică avansată era drastic limitat. Eram o mică familie de trei frați”. În ciuda riscurilor la care ne expuneam în fața securității, după plecarea în Canada a prietenului nostru Claudiu, am păstrat legătura cu el, fapt care l-a impresionat în mod deosebit. În aceeași scrisoare Claudiu arată: „Mă întorsesem cu un dor nebun în țară după vreo șase sau șapte ani de la plecare. Era perioada când mulți dintre colegii de breaslă pe care doream să-i văd și chiar rude apropiate din București, cutezau să se întâlnească cu mine doar pe la colțuri de stradă și pe înserate. Ei bine, în acele zile, prietenii mei Ionică Băra și Gogu Ghiorghită din Piatra Neamț, împotriva tuturor restricțiilor impuse de autoritățile vremii, au cutezat să mă primească în casa lor, să mă adăpostească și să mă ospăteze ca pe un oaspete ales. AȘA CEVA NU SE POATE UITA!”

În 1970 s-a produs un moment de cotitură în cercetarea românească, determinat de finanțarea acesteia pe bază de contract. Eram total derutați, pentru că nu știam cum să obținem bani pentru susținerea cercetărilor, pentru viața noastră de toate zilele. Umblam desperați după contracte și acceptam chiar contracte umiltoare și de mică valoare, care numai cercetare nu însemnau. Se terminase cu „poezia” de până atunci în cercetare și se trecuse la mult trâmbițata triadă „învățământ - cercetare – producție”, care ne obliga să ne apropiem și să rezolvăm problemele cu care se confrunta economia, fără a avea și condițiile pentru o cercetare de care se făcea atâta caz. Încet, încet lucrurile au intrat într-o oarecare normalitate, în sensul că s-au alocat de către Guvern sume pentru susținerea activității de cercetare pe bază de contract prin ministere, academiile de profil, alte organisme centrale etc, dar a devenit mult mai greu, decât până în 1970 (când eram bugetari), de supraviețuit în acest sector. Am reușit în 1971, cu sprijinul directorului nostru de atunci – profesorul Ionel Andriescu, să perfectăm un contract de mare valoare (aproape 1 milion lei), pe durata a 4 ani, cu Întreprinderea de Antibiotice Iași, care ne-a oferit perspectivă și ne-a determinat să ne gândim la dezvoltare și la crearea din 1972 a unui colectiv de cercetare cu profil distinct în Stațiunea „Stejarul”. Acest grup de cercetare avea să devină cunoscut în lumea specialiștilor sub numele de Colectivul de biologie vegetală experimentală și genetică, a căpătat în 1990 statutul de Laborator de cercetare și a numărat în cele din urmă 7 cercetători și 4 tehnicieni. Tot în 1972 am reușit să atragem și mai mult atenția asupra noastră prin organizarea la Pângărați a unui simpozion de profil, sub genericul „Genetica și progresul social-economic”, lucrările de la prima lui ediție fiind dedicate memoriei celui mai genial dintre geneticieni (în opinia noastră) – Johan Gregor Mendel (de la a cărui naștere se împlineau 150 de ani). Începutul a fost promițător, iar până în 1983 am organizat (la Piatra Neamț) alte 3 ediții (toate reușite) ale simpozionului. Am început apoi să publicăm cărți. În 1974 am scos în Editura Universității „Al.

I. Cuza” Iași un Dicționar de Genetică, am elaborat după aceea o monografie privind semnificația apomixiei pentru evoluție, intitulată „Din enigmele evoluției”, lucrare care a stat câțiva ani în Editura științifică și enciclopedică București (așa era pe atunci) și a apărut în 1980. După publicarea acestei lucrări, unul din specialiștii reputați în domeniul antropologiei și geneticii de la noi – dr. Constantin Maximilian, ne-a adus o serie de critici într-un articol publicat în revista „Era socialistă” asupra celor două lucrări (cred că nu ne-a putut ierta faptul că i-o luasem înainte cu dicționarul de genetică; avea se pare în lucru și el un astfel de dicționar, care a apărut însă de abia în 1984). Mi-a plăcut replica dată de prietenul meu (în acea perioadă relațiile mele cu dl Băra erau ceva mai reci și nu am putut reacționa, pentru că el era primul autor al acestor lucrări) în aceeași revistă, consistența, temeinicia și credibilitatea argumentelor aduse pentru demontarea criticilor formulate de C. Maximilian. Că domnul Maximilian greșea avea s-o demonstreze faptul că lucrarea „Din enigmele evoluției” a primit în 1981 premiul „Emanoil Teodorescu” al Academiei Române.

În același an 1970, Stațiunea de la Pângărați s-a desprins de Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, căpătând personalitate juridică. În 1974 însă a pierdut acest statut (deoarece nu avea minimum 60 de persoane cu studii superioare) și a fost înglobată în cadrul Centrului de cercetări biologice Iași, cu statutul de Secție a acestuia, iar în 1976 dr. Ion Băra a devenit șeful acestei secții (funcție exercitată până spre sfârșitul anului 1982), eu preluând conducerea colectivului de cercetare creat de noi. În 1982 a avut loc un eveniment neașteptat și deosebit de grav în istoria Stațiunii „Stejarul”, în care probabil a avut și domnul Băra partea lui de vină, în calitate de șef al acesteia. Deși devenise o instituție puternică, respectabilă, cu multe vârfuri în cercetare, faimoasă prin rezultatele profesionale, din păcate relațiile între colegi nu erau dintre cele mai bune, iar unele conflicte scăpaseră de sub control. Erau colegi care nu înțelegeau ce mult contează imaginea instituției unde lucrezi și care, din varii motive (răutate, invidie, frustrare, sau chiar „distracție”), scriau peste tot memorii și anonime, multe dintre acuzele formulate în ele neavând nimic comun cu realitatea, ca să nu vorbim de interesele instituției. Am ajuns în cele din urmă pe masa de lucru a Guvernului care, în primăvara și vara lui 1982, a trimis pe rând două echipe din Corpul său de control, ce au analizat situația economică și alte aspecte din activitatea noastră și în urma acestor analize (care, din câte știu eu, nu au identificat probleme economice sau profesionale deosebite), a decis totuși restructurarea instituției de la Pângărați prin trecerea unora din grupurile de cercetare, cu preocupări mai aplicative, la Ministerele Agriculturii și respectiv Siviculturii, grosul personalului Stațiunii urmând să fie disponibilizat. A fost poate momentul cel mai delicat și mai dificil din viața de conducător a prietenului Ionică Băra, care nu a înțeles că toți factorii de care depindea soarta noastră atunci îi erau potrivnici și în special cei de la nivelul Județenei de partid Neamț. Consultându-ne în acest sens, pe mine și pe colegul Ioniță Ichim, l-am sfătuit prietenește că cel mai înțelept gest care ar trebui să-l facă ar fi să se dea la o parte. Din păcate, nu a ascultat sfatul nostru. Până la urmă, directorul de atunci al Centrului de cercetări biologice din Iași (de care ținea Stațiunea „Stejarul”), profesorul Corneliu Zolyneak, obligat fiind de situația creată, l-a numit în funcția de șef al acestui colectiv (care a căpătat statut de Laborator) pe dr. Ioniță Ichim. Prin demersuri la diverse nivele (centrale și locale) și eforturi greu de imaginat astăzi, colectivul a fost salvat, numai că Ionică Băra s-a supărat că nu l-am putut susține și nu a vrut să mai colaboreze cu noi. În primăvara lui 1986, noul director al CCB Iași, profesorul Constantin Toma, i-a oferit conducerea Laboratorului de Genetică din cadrul acestui centru (care își avea sediul în spațiile universității ieșene), pe care a acceptat-o, revenind astfel cu activitatea în aceeași clădire și aceleași spații pe care le părăsise cu ani în urmă. După plecarea la Iași a prietenului meu, relațiile dintre noi au revenit cele dinainte. Ne legau prea multe din trecut,

ne respectam destul ca să fim conștienți că împreună puteam rezolva multe proiecte comune și înțelegând poate, peste timp, că în viață sunt și momente cărora nu le poți face față, că uneori este greu sau imposibil să te împotrivești mersului unor evenimente.

Evoluția noastră profesională a avut, în ciuda frământărilor amintite din instituția în care lucram, un drum mereu ascendent, iar de prin 1974-1975 am încercat fiecare să ne croim propriul drum, să avem o direcție proprie de cercetare în care să ne remarcăm ca specialiști. Cu promovarea era foarte greu în acele vremuri. Între 1975-1990 promovările în cercetare și învățământul superior au fost blocate la postul de cercetător principal (CP) III și respectiv lector universitar, așa încât din 1976 până în 1990 am funcționat pe postul de CP III. În 1990 însă, când și în România lucrurile au intrat în normalitate sub acest aspect, amândoi am promovat prin concurs direct pe postul de CP I, pentru că îndeplineam condițiile. Viețile noastre s-au intersectat continuu, iar cariera noastră a avut cam același traseu: în 1993 el a ocupat un post de conferențiar la Universitatea „Al. I. Cuza” Iași, în 1994 eu am ocupat un post asemănător la Universitatea din Bacău; în 1995 el devine profesor, în 1996 și eu; în 1997 el devine conducător de doctorate, în 1999 și eu etc.

Despre activitatea didactică și științifică a profesorului Ion Băra se pot spune multe. Ea a fost una foarte variată și prolifică. În cele peste 4 decenii de activitate în laborator și la catedră, a abordat probleme dintre cele mai diverse din domeniul biologiei, de la apomixie – prima lui „iubire”, și până la probleme de genetică și ameliorare a microorganismelor, sau de evoluționism. A publicat un număr impresionant de articole (359), cărți și manuale (26) în edituri și reviste diverse din țară și din străinătate. Deși s-a descurcat de minune și în activitățile de laborator, nu acesta era punctul lui tare. Era altfel „plămădit” decât majoritatea dintre noi. Era dotat, așa cum am mai spus, cu o inteligență și o capacitate de sinteză deosebite și de aici și aplecarea lui spre interpretare, către „întreg”, spre izvoare, către esența lucrurilor. Să lucrezi bine într-un laborator, poate fi și aceasta o performanță, dar să interpretezi corect ceea ce obții și să generalizezi rezultatele obținute este mult mai dificil și parcă mult mai important. El era un gânditor în ale biologiei. Pe el îl interesau nu atât faptele, cât interpretarea lor. Mi-ar fi plăcut ca profesorul Băra să fi fost cel care predă studenților un curs de evoluționism. Aici ar fi dat întreaga măsură a capacității sale. Sunt convins că ar fi adunat în amfiteatru nu numai studenții de la biologie, ci și studenți de la alte specializări, pentru că aici și-ar fi pus și mai mult în valoare cunoștințele și calitățile, ar fi demonstrat imensul său talent de orator și de om de concepție. I-au plăcut oamenii pregătiți, spontani, care știu să se exprime liber, fără să se inspire din notițe sau alte elemente ajutoare. Avea în sânge competiția și nu s-a temut niciodată de adversari sau că nu face față eventualelor confruntări științifice. Competiția îl stimula, îl făcea să se mobilizeze, să muncească mai mult, să se informeze, să trăiască mai intens. Un exemplu de fair-play și de cum înțelegea el competiția mă privește chiar pe mine. În 1999 am dorit să devin conducător de doctorate în specialitatea Genetică. Cum la Universitatea din Bacău nu era posibil, am gândit că soluția ar fi să obțin această calitate la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași. Era normal să cer consimțământul colegului și prietenului meu Băra de a conduce doctorate alături de el în aceeași specialitate. Nu a ezitat nici un moment în a fi de acord și chiar m-a susținut în Consiliul profesoral în fața unor colegi de-ai lui care considerau că nu era nevoie să aibă concurență. Mă întreb câți ar fi procedat ca el ?!

Toată viața lui a fost un luptător, a dorit să se remarce, să urce tot mai sus, având în vedere că a plecat de jos, de la țară, cunoscând îndeaproape ce înseamnă sărăcia și privațiunile. Dumnezeu l-a ajutat să ajungă în vârful piramidei și să aibă tot ce și-a dorit: o soție iubitoare, o familie unită, o casă frumoasă și îndestulată, mulți prieteni adevărați, onoruri, funcții și satisfacții

nenumărate. La rândul ei a împrăștiat în jurul ei lumină, optimism, generozitate, voie bună. A înțeles oamenii și problemele lor și i-a ajutat atât cât i-a stat în putință. Mai degrabă i-a cruțat pe cei din jur decât s-a cruțat pe sine însuși. A fost puternic pentru că așa l-a înzestrat natura, dar și pentru că a avut lângă el un om de aleasă ținută morală care l-a înțeles, l-a ocrotit, l-a îngrijit cum nu se putea mai bine, care a fost alături de el până la sfârșit, care i-a dăruit cred câțiva ani de viață în plus – soția lui, Klara. A plecat dintre noi îngrijorat pentru fiica lui – Iuliana - Csilla, pe care a iubit-o enorm, dar care nu a avut parte de o familie precum și-a dorit. Ultimii lui 7-8 ani de viață au fost chinuitori. A suferit enorm mai întâi din cauza unui accident de mașină, mai apoi din cauza unei boli nemiloase. A avut însă o imensă dorință și voință de a trăi, fiind convins și în ultimele lui clipe de viață că va supraviețui. N-a fost să fie. Boala a fost mai tare decât voința lui. Convins fiind că va birui boala nu și-a făcut nicicum „socotelile” în această viață. Dimpotrivă, avea numeroase proiecte pe care era sigur că le va duce la bun sfârșit. Ultima dată l-am întâlnit chiar de ziua lui, pe 27 iulie, la doar două zile după ce fusese operat. Era vesel, optimist și avea reacțiile unui om care părea că nimic nu-l poate înfrânge. L-am încurajat, i-am spus o serie de glume (îi plăceau la nebunie bancurile), m-a taxat – fiindcă pe unul i l-am repetat. Eram aproape sigur că va depăși și acest moment dificil. Aveam însă să aflu, după ce am părăsit salonul unde era internat și am discutat cu profesorul care-l operase, că zilele îi erau numărate. Mi-a fost greu să admit această veste extrem de tristă și tot mai speram într-o minune. Numai că minunea nu s-a produs și pe 21 august, la orele 5,30 profesorul Băra ne-a părăsit, lăsând în urma sa o familie care avea mare nevoie de el și mulți prieteni care l-au îndrăgit, admirat și prețuit pentru tot ceea ce a fost și a dat. Acum când numai este ne dăm seama cât de mult ne lipsește. Ne va fi dor de bunăvoința lui, de vorba bună, de veselia lui contaminantă.

Voi încheia citându-l din nou pe prietenul nostru comun Claudiu: „Profesorul Ion Băra s-a dus să se odihnească după o viață destul de scurtă, în care s-a impus ca un exemplu demn de urmat, de un optimism debordant, de o încredere nelimitată în izbânda încercării și a muncii, de o corectitudine neobișnuită într-o societate ieșită din tiparele normalității... Ionică Băra și-a iubit nemăsurat și până la suferință familia, căreia i-a sacrificat atât cât a putut și a avut. Doamne cum poți lua dintre noi creațiile tale cele mai frumoase, lăsându-ne pe noi mai singuri, mai săraci, mai triști?!... Să păstrăm în inimi imaginea luminoasă și pilda bună a Profesorului Ion Băra, pe care el ni le-a dăruit atâta vreme cât a fost alături de noi și care ne zâmbește dintr-o altă lume mai bună poate, încercând să ne veselească cu o glumă moldovenească”.

Prof. univ. dr. Gogu Ghiorghită